

Innhold

Introduksjon	2
Tiden etter Basill II	3
Alexios Komnenos og Komnenosdynastiet	9
Angelosdynastiet og det fjerdekorstoget.....	15
Konklusjon.....	20
Litteraturliste.....	21

Introduksjon

Problemstilling: Hva var spesielt destabiliserende i Bysants i perioden mellom 1025 og 1204, og hvilke konsekvenser fikk dette?

Denne oppgaven vil forsøke å trekke fram og drøfte i hvilken grad ulike interne konflikter, politiske føringer, reformer og borgerkriger i perioden 1025 til 1204 var destabiliserende for Bysants, (gjerne omtalt som Det Østromerske Riket). Samtidig vil oppgaven se på hvilke konsekvenser slike hendelser fikk for riket.

Bysants så ut til å ha en lys framtid i 1025, men to århundrer senere falt Konstantinopel under det fjerde korstoget – og to og et halvt århundre senere igjen falt både Konstantinopel og Bysants til Det Ottomanske riket. Hvordan gikk dette til? Fra rundt 800 opplevde Bysants en periode med mye framgang både internt og eksternt.¹ Landområder i Balkan og Lilleasia som hadde gått tapt i tidligere århundre ble nå gjenerobret igjen. De eksterne truslene ble til stor grad minimert og ved år 1025 strak Bysants seg helt fra Donau til Eufrat. Kun Fatimidene, islamsk kalifat i Lilleasia og Syria, og Det Ottonianske dynastiet, den ledende familien i det tysk-romerske riket, stod igjen som seriøse trusler og rivaler.² Denne oppgaven trekker fram perioden etter Basil II med uvanlig mange keisere gjennom en kort periode og de politiske føringene i denne perioden; Komnenosdynastiets styre fra 1081, Angelosdynastiet korte styre og gjeninnsettelsen av Isak II og Alexios IV med det fjerde korstoget i 1203-04 som særlig destabiliserende og avgjørende perioder for Østromerrikets skjebne.

Oppgaven er strukturert i en kasedrevet inndeling med tre underproblemstillinger som sammen skal gi et klarere svar på hovedproblemstillingen. Kildematerialet som tas i bruk i oppgaven er både av skriftlige primærkilder og sekundærkilder. Jeg har valgt å benytte meg av et slikt kildemateriale da oppgaven tar i bruk tekstanalyse og teksttolkning for å besvare problemstillingen(e). Flere av forfatterne av kildene jeg har valgt har vært i det keiserlige hoffet, eller hatt nær tilknytting til hendelsene de skriver om. Michael Psellus som skriver *Chronographia* var en del av flere av keiserlige hoff og hadde da også personlige forhold til keiserne³. At han er nært det han skriver om gir dermed kilden troverdighet, men det gir også rom for kildekritikk ved at man muligens fremstiller seg selv og de rundt seg i et best mulig lys. Det samme kan bli sagt for Anna Komnenos og Niketas Choniates som også er nært

---

¹ Norwich, *Bysants Historie*, overs. Lie (Oslo: Pax, 1997) 155

² Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» i *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, red. Elisabeth Jeffreys, John Haldon og Robin Cormack (Oxford: Oxford University Press, 2008), 271

³ Psellus Michael. *Chronographia*, overs. Sewter (New Haven: Yale University Press, 1953) ,132

innpå hendelsene de beskriver og er også tilkoblet personene de omtaler i verkene sine. Den bysantiske historiografiske kulturen fra denne perioden kjennetegnes også ved at det var et kvantitativt lite omfang og den bysantiske historieskrivingen representerer ulike perspektiv på den politiske historien fra historikere i eller rundt hoffmiljøet.⁴ Dette er noe jeg har da måtte forholdt meg til i min tekstanalyse og tolkning av primærkildene oppgaven tar i bruk. Primærkildene er hentet fra arkivbasene til *The Internet Medieval Sourcebook* og *Academia*, og e-bok katalogen til VLebooks.

Tiden etter Basill II

Hvordan påvirket keiserne mellom 1025 og 1081 i Bysants til ustabilitet?

I perioden mellom 1025 og 1081 var det totalt 14 forskjellige keisere i Bysants.⁵ Hyppige keiserskifter var ikke noe nytt, men dette var særlig hyppig selv for Bysants, og mellom 1025 og 1081 var det bare Konstantin IX som holdt tronen i mer enn 10 år og dette var heller ikke uten to forsøk på militært statskupp.⁶ Hvorfor var denne perioden særlig destabiliserende og hvordan var dette med å skape indre konflikt i Bysants?

Basils II tid som keiser blir gjerne beskrevet som et høydepunkt i bysantisk middelalder,⁷ og fortsatte tiden med framgang. Ved Basils II bortgang i 1025 stod Konstantin VIII igjen alene på keisertronen, noe han gjorde fram til 1028.⁸ Konstantin hadde siden 976 vært medkeiser sammen med Basil, men fram til 1025 hadde Konstantin i all hovedsak bare vært medkeiser i navn hvor all makten lå i hos sin bror Basil.⁹ *Kronografien* til Michael Psellus omtaler Konstantin som en mann mer opptatt av seg selv enn riket han styrer over.¹⁰ John Skylitzes' *Synopsis* omtaler heller ikke i Konstantin på en fordelaktig måte med sin beskrivelse om at Konstantin verken oppnådde eller planla å oppnå det han burde, men heller brukte tiden sin på hesteløp, skuespill og lek.¹¹ Det er tydelig at de to brødrene var veldig

---

⁴ Melve, *Globalhistoriografi, historie og historieskriving fra dei eldste tider til i dag*, (Oslo: Dreyer, 2015), 100-103

⁵ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 271

⁶ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 271

⁷ Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, overs. Wortley (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 28

⁸ Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, overs. Wortley, 353

⁹ Psellus Michael. *Chronographia*, overs. Sewter (New Haven: Yale University Press, 1953), 11

¹⁰ Psellus Michael. *Chronographia*, overs. Sewter 32

¹¹ Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, overs. Wortley

ulike hverandre og at Bysants gikk en annen tid i møte. Basil skånte de fattige ved å ikke kreve at skatten skulle bli betalt i tide, og ga utsettelse til de som forespurte om det. Konstantin på den andre siden krevde inn den skyldte skatten øyeblikkelig og krevde at man betalte skatten i tide de neste tre årene.¹² Selv om Konstantin holdt en hard linje mot massen, greide han ikke å stå imot de anatiske aristokratene som krevde at eiendomslovene innført av sin bror skulle avskaffes slik at Lilleasia ble til et land av storgods hvor aristokratene overtok hver eneste tilgjengelige jordområde.¹³ Man trenger ikke være for kritisk til beslutningen om å kreve inn skatt da det selvsagt ikke er billig å drive en militær stormakt, men ved å så føye seg for det anatiske aristokratene framstår ikke Konstantin så positivt.

Et viktig spørsmål var hvordan det Makedonske dynastiet skulle holde tronen i familien da Konstantin VIII hadde tre døtre, men ingen sønner som etterfølgere for tronen.¹⁴ I sine siste dager valgte Konstantin ut Romanos Argyros som ektemann for sin datter Zoe og ta opp keisermakten sammen med henne.¹⁵ Romanos fikk ifølge Skylitzes valget mellom å skille seg fra daværende kone og gifte seg med Zoe, eller miste øynene sine.¹⁶ Romanos Argyros hadde i teorien liten legitimitet til tronen og ville neppe hatt noen reell mulighet til å oppnå keiserembetet uten giftemålet med keiserdatteren Zoe. I motsetning til andre politiske enheter middelalderen fantes det ingen faste bestemmelser om dynastisk suksisjon i Bysants, til tross for tronen ofte gikk i arv. Flere familier prøvde, med ulik suksess, å etablere dynastiet deres på tronen over lengre perioder. Å ha legitimitet som keiser eller for å kunne bli keiser omfattes av flere ulike faktorer. Anthony Kaldellis forklarer i *The Byzantine Republic* at Bysants ikke hadde en «top-down» maktordninger, men en såkalt «bottoms up» maktordning hvor keiseren fikk sin autoritet gjennom folket og sto ansvarlig overfor dem.¹⁷ Keiser(inn)en var legitim så lenge folket betraktet ham, eller henne, som det. Prominente personer som hadde tjent Bysants godt gjennom blant annet militære bragder kunne vinne seg støtte til tronen i den tro om at personen kunne tjene det bysantiske folket bedre enn nåværende keiser, eller andre utfordrere. Med støtte fra både prominente aristokratiske familier og høytstående personer i kirken kunne man få en reel mulighet for å ta tronen. Prerona Prasad påpeker at mangelen på kodifisert lov om keiserlig suksisjon i

---

¹² Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, overs. Wortley 352

¹³ Norwich, *Byzants Historie*, overs. Lie 240

¹⁴ Norwich, *Byzants Historie*, overs. Lie, 240

¹⁵ Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, overs. Wortley, 353

¹⁶ Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*, overs. Wortley, 353

¹⁷ Kaldellis. *The Byzantine Republic: People and Power in New Rome*. (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2015), 32

Bysants betydde at keisere ofte møte spørsmål relatert til deres legitimitet til å styre, og at å være en effektiv leder ikke var en garanti for lang tid ved makten.¹⁸ Prasad forklarer videre at i usikre tider kan dette være med på å skape politisk usikkerhet og ustabilitet med konkurrerende krav på tronen.¹⁹ Gjennom sanksjonerte tekster, bilder, og symbolikk og seremonier kan således også en gitt keiser eller utfordrer til tronen isolere ulike elementer for å definere et legitimt krav på tronen.²⁰ Slik var situasjonen fra 1028 til 1055 hvor keiserne kom primært til makten gjennom å gifte seg med eller bli adoptert av keiserinnen Zoe.²¹ Da den siste monarken fra det makedonske dynastiet, Theodora, som var Konstantin VIII yngste datter, gikk bort i 1056 klarte ingen familier å etablere et varig keiserlig dynasti før 1081.²² Når elementet med keiserlig familieband forsvant med Theodora åpnet det dørene for å ta i bruk andre elementer for å sikre seg legitime krav på tronen. Jaun-Claude Cheynet forklarer i «Bureaucracy and Aristocracies» at etter Basils II bortgang forsøkte de mange ulike keiserne, som mange satt usikkert på tronen, å vinne over den økonomiske eliten i hovedstaden ved å involvere dem i rikets affærer.²³ De delte ut nye titler og stillinger som gav den økonomiske eliten tilgang til senatet i en tid hvor senatet var med å sikre etterfølgere til tronen.²⁴ Nye titler og stillinger som krever nye land var ikke problematisk da det var godt med offentlig land etter Basils erobringer og konfiskeringer av landområder etter borgerkriger.²⁵

Til tross for interne uroligheter, korte regjeringstider og usikkerhet rundt de mange keiserskiftene forble Bysants relativt sterkt i første halvdel av det ellefte århundret.²⁶ Økonomien blomstret, med mange byggeprosjekter i byene, nybygging eller gjenreisning av klostre, og etablering av nye industriområder.²⁷ Bysants stoppet heller ikke helt opp når det gjaldt territoriell utvidelse og annekterte byene Edessa i 1032 og Ani i 1042.²⁸ Selv om Bysants skal ha vært både sterkt og stabil i denne perioden blir en stor del av de bysantiske keiserne i denne perioden framstilt negativt av tidens historikere. Eksempelvis kan vi se på hvordan Psellus beskriver to av keiserne. Psellus om Konstantin VIII: «When the whole

---

¹⁸ Prasad, «Splendor, Vigour, and Legitimacy,» 235

¹⁹ Prasad, «Splendor, Vigour, and Legitimacy,» 235

²⁰ Prasad, «Splendor, Vigour, and Legitimacy,» 235

²¹ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 272

²² Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 272

²³ Cheynet, «Bureaucracy and Aristocracies,» i *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, red. Elisabeth Jeffreys, John Haldon og Robin Cormack (Oxford: Oxford University Press, 2008), 522

²⁴ Cheynet, «Bureaucracy and Aristocracies,» 522

²⁵ Cheynet, «Bureaucracy and Aristocracies,» 523

²⁶ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 272

²⁷ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 272

²⁸ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 272

government came to depend on himself, he was by no means the man to expend his own energies on cares of the state.»²⁹ og Psellus om Michael IV: «He would put off decisions until some crisis arose *or* some unexpected turn of events, while he passed the time amusing his wife and in organizing pleasures and pastimes for her.»³⁰ Hvordan kan det da ha seg at keiserne var uskikket til å styre og at Bysants sto sterkt under deres styre? Svaret er at de bysantiske statlige institusjonene ikke var avhengige av mikrostyring av keiseren for å operere. Haldon forklarer blant annet at Bysants organiserte ressursene i riket gjennom et hierarki i av administrative strukturer.³¹ Den viktigste administrative strukturen var det pretorianske prefekturet som beregnet, innhentet og distribuerte skatten innen sin administrative region.³² Dette bidro til et effektivt skattesystem som ga riket økonomisk sikkerhet. I det sjette århundret ble det introdusert en ny militær- og statsstruktur i Lilleasia som fra det niende århundre blir omtalt som Themer (*themata*), hvor grupper av provinser som var under en gitt feltarmé fikk fellesnavn likt det feltarmeen hadde.³³ Feltarmeene ble gradvis forvandlet til provinsielle militser, som hadde en kjerne av profesjonelle soldater, og tilhørende provinser til militære regioner under en general (*strategos*).³⁴ Senere fikk de militære regionene også autoritet over sivile og økonomiske tjenestemenn i regionene, og Themene fikk rene geografiske navn.³⁵ Med ordninger som dette sikrer Bysants regelmessige skatteinntekter og en stående hær og sørger for at riket kan bestå og blomstre selv under dårlig ledelse fra keiserne. Dette system gjorde det slik at man ikke nødvendigvis opplevde de store endringene fra keiser til keiser hvor det ville vært mulig å peke på situasjoner som en direkte konsekvens av keiserens politikk eller mangel på politiske føringer. Riket holdt seg ved like uten keiserens direkte styring.

Det ekspansjonistiske momentet og retningen fra Basil II hadde gått tapt innen det makedonske dynastiet falt bort. Konstantin IX blir av Michael Angold trukket fram som en vesentlig figur for Bysants forfall i det ellefte århundre.³⁶ Psellus, som beregner seg selv som en venn av Konstantin IX, forklarer hvordan Konstantin ikke hadde noen klar forståelse for monarkiets rolle i Bysants. Han mislykkes i å forstå ansvaret keiseren hadde for

---

²⁹ Psellus, *Chronographia*, overs. Koukounas, 34

³⁰ Psellus, *Chronographia*, overs. Koukounas, 60

³¹ Haldon, «Structures and Administration,» i *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, red. Elisabeth Jeffreys, John Haldon og Robin Cormack (Oxford: Oxford University Press, 2008), 539

³² Haldon, «Structures and Administration,» 539

³³ Haldon, «The Army,» i *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, red. Elisabeth Jeffreys, John Haldon og Robin Cormack (Oxford: Oxford University Press, 2008), 554

³⁴ Haldon, «The Army,» 555

³⁵ Haldon, «The Army,» 555

³⁶ Angold, «Belle Epoque or Crisis? (1025-1118),» 598

sine undersåtters ve og vel, og at en keiser burde aktivt styre over administreringen av riket for å sikre dens utvikling. For Konstantin var makten som kom som keiser ment for hvile fra hans arbeid som ledet ham til den nevnte makten. Palasset var en havn for å unngå sine plikter. Pliktene ble delegert slik at han selv kunne nyte et liv i luksus.³⁷ Med Psellus sitt personlige forhold til Konstantin er viktig å holde en kildekritisk tilnærming til hva han skriver og forklarer om Konstantin sin personlighet og væremåte. Selv om Konstantin skydde unna flere av sine plikter slik som Psellus forklarer over lå han ikke i dvale heller. Han så det nødvendig å kutte ned rikets utgifter da særlig de militære utgiftene fordi militær ekspansjonspolitik for ham framsto som unødvendig da riket skal ifølge ham ha hatt trygge grenser.³⁸ I seg selv var ikke det en dårlig ide da riket hadde store ressurser knyttet opp mot de militære institusjonene, men en slik reform krever at man gjør det til punkt og prikke. Målet var styrke administrasjonen av riket og forenkle den militære organiseringen.³⁹ Angold beskriver reformen som beundringsverdig i seg selv ved å prøve å endre den militære og administrative strukturen i riket, men den aldri helt slo igjennom på grunn av interessekonflikter.⁴⁰ Samtidig som denne reformen ble forsøkt innført endret tilstandene rundt Bysants grenser seg raskt. Vinteren 1046-47 krysset patzinakerne, en nomadegruppe i nord-øst, elven Donau og slo seg ned på Bysantisk område. Dette krevde militær handling for å få kontroll over situasjonen.⁴¹ Seldsjukk-tyrkerne på den østlige fronten sto heller ikke stille og i 1048 beleiret de Ani.⁴² Reformen førte dessuten til to store opprør fra militære aristokratiske familier som var misfornøyd med reformen Konstantins styre.⁴³ Konstantins reformforsøk mislykkes på grunn av feilberegninger av sikkerheten rundt grensene, ved å undervurdere de eksterne truslene og motstand fra innad i riket. Man kan ikke klandre Konstantin for at han ikke kunne forutse

I det ellefte århundret ble rikets militære makt sterkt overvurdert av flere av keiserne på bakgrunn av den tidligere suksessen fra Basil II, og i et forsøk fra Konstantin IX på å nøytralisere den militære aristokratiske eliten og kutte militære utgifter ble den defensive strukturen forsømt som gjorde riket sårbart for eksterne trusler og angrep.⁴⁴ Som et resultat av reformforsøket falmet demene, avhengigheten av leiesoldater økte betraktelig og de skydde

---

³⁷ Psellus, *Chronographia*, overs. Sewter, 132

³⁸ Angold, «Belle Epoque or Crisis?», 598

³⁹ Angold, «Belle Epoque or Crisis?», 598

⁴⁰ Angold, «Belle Epoque or Crisis?», 599

⁴¹ Angold, «Belle Epoque or Crisis?», 599

⁴² Angold, «Belle Epoque or Crisis?», 599

⁴³ Angold, «Belle Epoque or Crisis?», 600

⁴⁴ Haldon «The Army», 557

ikke unna å utnytte den politiske spliden for egen vinning. Dette bidro til borgerkriger og et sammenbrudd av rikets defensive strukturer.⁴⁵ Tydelige tegn på forfall i det Bysantiske riket kommer til syne sent på 1050-tallet. Man så en økning av hyppigheten av angrep på tre separate fronter med Seldsjukkriket fra øst, Normannere fra vest og nomader i nord.⁴⁶ I øst ble Melitene, Sebasteia og Caesarea alle plyndret mellom 1050 og 1060-tallet av seldsjukkene, og i 1064 okkuperte de også Ani.⁴⁷ I vest tok normannerne kontroll over Reggio, Otranto og Brindisi i 1060, og i 1071 led Bysants store nederlag i både øst og vest da de mistet Bari til normannerne. Et spesielt ødeleggende slag stod ved Manzikert hvor den keiserlige hæren led et stort tap, og Romanos IV ble tatt til fange av seldsjukkene.⁴⁸ Til tross for det ikke var et stort militært nederlag når man ser på tap av soldater fikk det store konsekvenser. Nederlaget i Manzikert i 1071 kom ikke uten forræderi og statskupp,⁴⁹ slik at det ikke bare direkte påvirket Bysants militære stilling overfor seldsjukkene, men også de indre forholdene i riket. Michael VII Doukas initierte etter nederlaget i Manzikert statskupp og ved at seldsjukkene så frigjorde Romanos fikk man en påfølgende borgerkrig mellom Michael VII og Romanos IV. Borgerkrigen fikk sin slutt i 1072 da Romanos ble tatt til fange og døde kort tid etter å ha blitt blindet.⁵⁰

Året med borgerkrig ga seldsjukkene en mulighet til å forsterke seieren deres over Bysants og over de neste ti årene skulle Lilleasia gå fra bysantisk til tyrkisk kontroll.⁵¹ Borgerkrigen åpnet gjorde Bysants sårbar ved at de bysantiske troppene ble trukket bort fra grensene som skapte gode muligheter for invasjoner. Videre ble invaderende tropper også brukt som leiesoldater i de interne konfliktene i Bysants.⁵² Bysants undervurderte seldsjukkene og tyrkerne i den tro at de ikke var en reel trussel og så på dem som nomader som over tid ville bli absorbert av den bysantiske stat og samfunn.⁵³ Nikeforos Botaniates marsjerte i 1077 mot Konstantinopel for avsette Michael VII.⁵⁴ Godsområdene til Nikeforos i Lilleasia stod igjen ubeskyttet og han engasjerte tjenestene til den tyrkiske lederen Suleiman ibn Qutlumush. Angold beskriver å la godsene stå ubeskyttet og engasjeringen av Suleiman

---

⁴⁵ Haldon «The Army,» 557

⁴⁶ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 273

⁴⁷ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 273

⁴⁸ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 273

⁴⁹ Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 608

⁵⁰ Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 609

⁵¹ Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 609

⁵² Holmes, «Political-Historical Survey 800-1204,» 273

⁵³ Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 610

⁵⁴ Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 610

som en kolossal miskalkulering av Nikeforos.⁵⁵ Suleiman var en kapabel og ambisiøs arving blant seldsjukkene og i årene med uro og forvirring i Bysants streifet Suleimans horde Lilleasia og med en rekke bysantiske opprør interne strider gikk de anatoliske områdene tapt.⁵⁶ Holmes forklarer det raske forfallet mellom 1071 og 1081 som en kombinasjon av at de bysantiske troppene ikke var erfaren med å håndtere defensive operasjoner ved flere fronter samtidig og at for mange av de politiske figurene i Bysants var mer opptatt av å utnytte perioden for egen vinning enn å samles for å verne om riket.⁵⁷

Til tross for at denne perioden kjennetegnes for sine mange keiserskifter og deres korte regjeringstider hadde ikke det i seg selv noen stor påvirkning på rikets stabilitet. Statsstrukturene og institusjonene i Bysants sikret både rikets økonomiske trygghet og militære status gjennom effektiv skatteinnkreving og en stående hær. At keiserne hadde korte regjeringstider og ikke involverte seg så mye over administreringen av riket fikk dermed ikke store konsekvenser for rikets stabilitet, selv om det ikke alltid var rosenrødt under de keiserne. Konstantin IX som derimot prøvde å endre en del av dette systemet bidro i en langt større grad til å destabilisere Bysants. Reformforsøket som ville kutte i det militære etablissementet møtte mye motstand, og selv om det ikke ble gjennomført til fullt ble det gjort store kutt av militære utgifter som resulterte til at themene, med sine stående tropper, og defensive strukturer rundt om i riket falt. Videre skiller nederlaget i Manzikert i 1071 og den påfølgende borgerkrigen som ledet riket inn i en turbulent periode med store tap i Lilleasia fram som et særlig destabiliserende hendelsesforløp. Konstantin IX sitt reformforsøk og nederlaget i Manzikert, med alt som fulgte med dette, står igjen som de to mest betydningsfulle faktorene for destabilisering av riket i denne perioden.

Alexios Komnenos og Komnenosdynastiet

I hvilken grad kan man si at Komnenos dynastiet bidro til langsiktig ustabilitet i Bysants?

I 1081 tok Alexios Komnenos over tronen med det siste vellykkede statskuppet i det ellefte århundret.⁵⁸ Fra 14 keisere i perioden mellom 1025 og 1081 skulle Bysants nå oppleve en

---

⁵⁵ Angold, «Belle Epoque or Crisis?», 610

⁵⁶ Angold, «Belle Epoque or Crisis?», 610

⁵⁷ Holmes, «Political-Historical Survey 800-1204», 273

⁵⁸ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204», 273

mer stabil periode, når det gjaldt hvem som satt på keisertronen, med bare tre keisere fra 1081 til 1180.⁵⁹ Alexios hadde utenom sine militære bragder blitt keiser som et resultat av allianser og gode forhold med prominente aristokratiske familier i Bysants,⁶⁰ og dette var allianser og forhold som ble godt ivaretatt etter å ha blitt kronet til keiser. Et godt forhold mellom keiseren og prominente aristokratiske familier skulle bidra til å etablere en ny stabilitet i Bysants. De tidlige årene av Alexios I tid som keiser var imidlertid på ingen måter rolige og stabile. Dette var en tid preget av både indre og eksterne trusler. Anna Komnenos forteller i *The Alexiad* at hennes far, Alexios, så at tilstandene i riket ved hans overtagelse var bedrøvelige og Bysants var nesten ved sitt siste åndedrag.⁶¹ Alexios opplevde flere knusende nederlag på slagmarken i sine første år ved makten, og uten støtte og gode forhold med de prominente familiene var det usikkert om Alexios ville beholdt makten i mer enn noen få år.⁶² Alexios introduserte imidlertid flere nye reformer og tiltak som bidro til å styrke samholdet innad og motstandskraften utad.⁶³ Kutt i den byråkratiske administrasjonen, kontroll over myntproduksjonen som tilrettela for bedre innsamling av skatt og tettere samarbeid med de aristokratiske familiene var noen av reformene og tiltakene Alexios introduserte.⁶⁴ Samtidig som Alexios initierte et tettere samarbeid med de aristokratiske familiene i Bysants plasserte han medlemmer av sin egen familie i ulike statlige stillinger. Hans mor fikk kontroll over palasset når han var ute på fremstøt, hans brødre tjente som guvernører og generaler – videre ble flere familiemedlemmer tildelt store landområder og skatteinntekter.⁶⁵ Makten i Bysants ble på mange måter altså delt innad i Alexios' egen familie, og tildelt utvalgte aristokratiske familier. Dette bidro til å samle makten i Bysants på hendene til de som var vennlig innstilte til Alexios og hans familie, mens de som var mindre positivt innstilte ville mangle nødvendig makt til å forstyrre roen i riket. På kort sikt skapte dette en viss stabilitet etter det som kan beskrives som noen turbulente tiår. Denne maktbalansen gjorde den keiserlige familien til grunnmuren i det politiske samfunnet i Bysants hvor de aristokratiske familiene på mange måter måtte bøye seg for Alexios for å ikke selv bli utelatt fra keiserens gunst. Titler og land ble i større grad gitt på grunnlag av et personlig forhold til det keiserlige dynastiet og ikke hovedsakelig basert på militære bragder og kompetanse. Komnenos kom slik i en særlig

---

⁵⁹ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 273

⁶⁰ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 274

⁶¹ Komnenos *The Alexiad, overs. Dawes, (London: Routledge 1928), 89*

⁶² Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 612

⁶³ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 274

⁶⁴ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 274

⁶⁵ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 274

dominant posisjon som i stor grad eliminerte trusler fra rivaliserende familier.⁶⁶ De mange landområdene som ble tapt fra 1025 fram til 1081 når Alexios overtok hadde svekket mange av de aristokratiske familiene, noe som ga Alexios mulighet til å restrukturere aristokratiet rundt sin egen familie.⁶⁷ Fordelen med dette var at keiseren hadde mulighet til å utøve større personlig kontroll over aristokratiet, på den andre siden ville en keiser som ikke hadde en sterk nok personlighet bli utfordret, og samlingen i Konstantinopel rundt Alexios førte til at aristokratiet i provinsene ble forsømt.⁶⁸

I 1095 hadde Alexios gjeninntatt og stabilisert Balkan-området, fått fred med krikaen og gjenreist en fungerende stat.⁶⁹ Anatolia sto nå for tur, men han innså at Bysants ikke de nødvendige ressursene til å gjennomføre en fullstendig gjenerobring av de anatoliske områdene.⁷⁰ Under Alexios sitt styre ble dermed det første korstoget erklært av Pave Urban II etter forespørsel om militær hjelp fra Alexios til å gjenerobre områdene i Anatolia.⁷¹ Soldater strømmet inn fra alle kanter fra den latinske vesten for å bidra i det hellige korstoget, men antallet soldater var langt mer enn Alexios hadde foresatt seg og det inkluderte også normanniske soldater under Bohemond som i praksis var en ekstern fiende av Bysants. Etter beleiringen av Antioch i 1098 hvor korsfarerne (Bohemond) ikke overga byen til Alexios falt avtalen mellom Alexios og korsfarerne bort.⁷² For Bysants sin del ble utbyttet langt mindre enn Alexios forventet med kun overtakelse av kystområdene i det vestlige Anatolia i kjølvannet av korstoget.⁷³ Forholdet mellom korsfarerne og bysantinerne var anstrengt under og etter korstoget som førte til polarisering mellom de som ville samarbeide og inkludere vesten på den ene siden og de som ville holde dem utenfor rikets grenser på den andre.⁷⁴ Magdalino forklarer at den politiske uenigheten om vestlig tilnærming ikke la press på maktstrukturene - mellom keiseren og kirken, autokratiet og aristokratiet, familiene for og familiene mot Komnenos dynastiet, og mellom Konstantinopel og provinsene - under Komnenosdynastiets styre.⁷⁵ Om man står sterkere sammen eller alene blir en hårfin linje å trå for både Komnenosdynastiets keisere og deres etterfølgere.

---

⁶⁶ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi (1118-1204),» 629

⁶⁷ Cheynet, «Bureaucracy and Aristocracies,» 523

⁶⁸ Cheynet, «Bureaucracy and Aristocracies,» 524

⁶⁹ Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 621

⁷⁰ Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 622

⁷¹ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 275

⁷² Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 275

⁷³ Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 625

⁷⁴ Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 626

⁷⁵ Angold, «Belle Epoque or Crisis?,» 626

Ved Alexios bortgang var Bysants fortsatt territorielt sett mindre enn det var i 1025 men riket var nå både økonomisk og militært sterkt igjen.⁷⁶ På den annen side ga det nye systemet alle i Komnenosfamilien en andel og et krav på den keiserlige arv og det manglet fortsatt presedens for hvordan suksesjonen og maktfordelingen skulle skje.⁷⁷ Johannes II som var den eldste sønnen til Alexios ble kronet til medkeiser i 1092, men måtte likevel kjempe for å kunne ta over etter sin far.⁷⁸ At det ikke fantes tidligere presedens ved Alexios bortgang kunne raskt ha destabilisert riket med nye interne konflikter innad i Komnenosfamilien. John sikret seg likevel tronen ved å bygge opp et nettverk av lojale tilhengere og å reagere tidlig når Alexios lå på dødsleiet. Videre plasserte han også tilhengerne sine i sentrale posisjoner når han overtok for å sikre sin posisjon ytterligere.⁷⁹ Fra overtakelsen av tronen i 1118 til hans bortgang i 1143 var Johannes II sitt styre preget av en videreføring av Alexios ekspansjonisme. Johannes II var imidlertid ikke interessert i bygge videre på samarbeid med latinerne. Magdalino viser til hvordan ikke bygde videre på den tradisjonelle alliansen mellom Venezia og Bysants, som hans far, Alexios og andre tidligere keisere hadde hatt. Avtalen med dem ble ikke fornyet før i 1126 fordi at den venetianske flåten hadde herjet ved Chios, Samos og Modon i 1125. Dette tolkes som et tegn på at John ville isolere Bysants fra den latinske vesten.⁸⁰ En isolasjonspolitik mot den latinske vesten kunne på den ene siden være fordelaktig ved at vesten muligens ikke tar for stor interesse i Bysants og de nærstående områdene riket har interesse i eller får innflytelse i den bysantiske politikken. På den andre siden kunnen det også skape et kjølig forhold hvor Bysants ender opp uten allierte, eller i verste fall blir invadert fra både øst og vest av opportunistiske stater. Johannes fortsatte utvidelsen av Komnenosystemet ved å styrke familien bånd med andre aristokratiske familier gjennom ekteskap.⁸¹ Hans to eldste sønner, Alexios og Andronikos, gikk begge to bort i løpet av Johannes' siste dager og det som skulle ha vært en sømløs overgang stod nå i fare.⁸² For å unngå en splittelse i familien bestemmer Johannes ifølge Choniates hvem av de to gjenværende sønnene som skal ta over etter ham. «They are both virtuous, excelling in robustness of body, nobility of form, and profundity of intellect; it is perfectly obvious to me that my last-born son Manuel would be the better administrator of the empire.»⁸³ Han roser

---

⁷⁶ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 629

⁷⁷ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 629

⁷⁸ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 629

⁷⁹ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 629

⁸⁰ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 631

⁸¹ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 634

⁸² Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 636

⁸³ Choniates, *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*. overs. Magoulias (Detroit: Wayne State University Press, 1984), 26

ifølge Choniates begge sønnene, men tvunget til å ta et valg for å unngå en arvekrise peker han ut sin yngste sønn Manuel som det riktige valget for Bysants.

Manuel tok tronen i 1143, og farens utnevning hindret at den eldre sønnen Isak, som ønsket tronen selv, kunne utfordre beslutningen ved Johannes II død.⁸⁴ Isak som var den tredje av sønnene følte seg snytt for tronen da de to eldste sto først i rekken og det var da naturlig at han skulle være den neste. Choniates skriver at Isak skal ha sagt «Alexios, the firstborn of my brother and heir to the paternal throne, quitted this world, having succumbed to Death; he was followed by Andronikos, the second born, who departed this life shortly after returning with his brother's corpse from across the sea.»⁸⁵ Manuel måtte navigere det politiske landskapet forsiktig og hadde til og med sin tante og svigersøster markert som politiske trusler.⁸⁶ Der hvor Johannes II hadde hatt en mer isolerende utenrikspolitikk tok Manuel en helt annen retning. Gjennom et giftemål med Bertha av Sulzbach sikret Manuel seg en allianse med Det tysk-romerske riket og Conrad III.⁸⁷ Til tross for at forholdet mellom Manuel og Conrad ble noe anstrengt under det andre korstog ble alliansen deres fornyet igjen ved et nytt giftemål, denne gangen mellom Manuel sin niese Theodora og Conrads fetter Henrik av Østerrike.⁸⁸ Utenrikspolitikken til Manuel var ikke uten mål. Hans primære mål var å sikre seg kystbyene i Apulia, Italia, som hadde gresk befolkning og tidligere hadde tilhørt thenerne i Langobardia før 1071. Kontroll over området kunne også hjelpe å forhindre invasjonen fra normannerne i Sicilia.⁸⁹ Manuel allierte seg videre med Pave Alexander III og investerte tungt i Italia for å få utbredt støtte fra massene i byene og aristokratiet på halvøyen.⁹⁰ Selv med et tungt fokus på diplomati med statene i det latinske vest og Italia, og bruk av store summer for å få en fot i Italia mislykkes Manuel til slutt med dette. Choniates skriver om utfallet av Manuels involvering i Italia slik: «Such was the outcome of Emperor Manuel's struggles in Sicily and Calabria that the lavish and huge sums of money poured into them served no useful purpose to the Romans, nor did they bring lasting benefits to succeeding emperors».⁹¹ Hadde hans ambisjoner på den andre siden vært vellykket ville han ha samtidig som å ha sikret fotfeste i Italia også ha fått på plass gode og strategiske forhold med det latinske vesten. Isak II Angelos og Alexios III ville unngått problemer med Sicilia i

---

⁸⁴ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 29

⁸⁵ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 29

⁸⁶ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 636

⁸⁷ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 637

⁸⁸ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 638

⁸⁹ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 639

⁹⁰ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 640

⁹¹ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 58

deres tid muligens, og situasjonen kunne vært langt mer fordelaktig for Bysants i tiden som skulle følge etter Manuel.

Kommenosdynastiet med Alexios i front innførte en rekke med tiltak og reformer for både rikets og deres egen vinning. Det er ikke tvil om at riket var både ustabil og vaklende ved Alexios overtakelse, men er det mulig at den nyvunne stabiliteten med Komnenos kom på bekostning for rikets langsiktige utsikter.? Under Komnenos fra 1081 ble det på nytt etablert en stående hær med rekrutter hovedsakelig fra den bysantiske befolkningen.⁹² Slike stående armeer gjorde det mulig å bekjempe eksterne (og interne) fiender på egne premisser igjen, uten være like avhengig av leiesoldater til enhver tid.⁹³ Haldon viser videre til at selv om man i større grad tok i bruk slike stående armeer fortsatte leiesoldater å ha en sentral rolle i bysantisk krigføring. Den vestlige innflytelsen i denne perioden i form av introduksjonen av armbrøst og vestlig tungt kavaleri taktikker skilte denne perioden fra tidligere århundrer.⁹⁴ Catherine Holmes skriver at selv om både Johannes IIs og Manuels herredømme var karakterisert av krigføring og komplekst diplomati i en ekspansjonistisk stil lykkes ingen av dem i å utvide Bysants grenser nevneverdig.⁹⁵ Holmes peker videre på at kollapsen i Bysants etter Manuels bortgang minner om det bysantiske forfallet i det ellefte århundret med et maktvakuum innad i riket kombinert med våkne eksterne fiender.⁹⁶ Eksempelvis tilskriver Cheynet det raske forfallet etter Manuel Komnenos blant annet til de strukturelle reformene innført av Alexios.⁹⁷ Hvor man tidligere hadde hatt strukturer som gjorde det mulig for Bysants å blomstre med uengasjerte keisere lå mer av makten nå i keiserembetet slik at keiseren hadde en mye større påvirkning for rikets ve og vel. Forsømmingen av provinsene og Komnenosystemets matsentraliseringen rundt Konstantinopel forklarer dessuten hvorfor innbyggerne og de aristokratiske familiene i de regionale provinsene ikke forsøkte å redde det som var igjen etter riket etter latinernes erobring i 1204.⁹⁸ Magdalino viser til at under Manuel I sine etterfølgere var Komnenos systemet, reformene og tiltakene av Komnenos, programmert til selvedstruksjon.⁹⁹ Dens styrke var tydelig under Alexios, John II og Manuel, men dens svakheter tydeligere i tiden etter.

---

⁹² Haldon, «The Army,» 557

⁹³ Haldon, «The Army,» 557

⁹⁴ Haldon, «The Army,» 557

⁹⁵ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 275

⁹⁶ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 276

⁹⁷ Cheynet, «Bureaucracy and Aristocracies,» 524

⁹⁸ Cheynet, «Bureaucracy and Aristocracies,» 524

⁹⁹ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 663

Angelosdynastiet og det fjerdekorstoget

Hvordan påvirket den korte perioden mellom 1180 og 1204 det bysantiske forfallet?

Ved Manuels bortgang kom svakhetene med Alexios politiske reformer sterkt til syne med et maktvakuum hvor flere faksjoner innad i både Komnenos familien og i riket generelt konkurrerte om styresmakten.¹⁰⁰ Tronen tilfalt Manuels sønn Alexios II, men han hadde så vidt nådd puberteten og hadde enda ingen forståelse for keiserrollen.¹⁰¹ Choniates forklarer at Manuels sine nærmeste venner og slektninger sviktet i å lære opp Alexios II og mislykkes i å sikre stabiliteten i riket.¹⁰² Alexios stod da som en ung keiser med ved verken forståelse, kompetanse eller støtte til å styre Bysants. I tre år satt Alexios II som keiser, men han regjerte ikke alene. Først regjerte hans mor, Maria av Antioch, og så styrte et regentsråd over administreringen av rikets affærer.¹⁰³ Andronikos Komnenos, som var nevøen til Manuel, ga seg ut for å være en forkjemper for den unge keiseren for å vinne støtte til å komme nærmere tronen.¹⁰⁴ Maria var den første latinske *de facto* herskeren i Bysants, noe som ikke hjalp mot motviljen mot latinere som hersket i Bysants. I 1182 førte den bysantiske fremmedfiendtligheten til en massakre hvor omtrent alle latinske, kvinner, barn og syke inkludert, ble drept i Konstantinopel.¹⁰⁵ I 1183 grep Andronikos Komnenos som da var 65 år muligheten for å ta kontroll over riket.¹⁰⁶ Noen forkjemper for unge Alexios II var han så absolutt ikke. Andronikos drepte nøkkelpersoner fra Manuels familie: enken Maria av Antioch, datteren Maria og mannen Reiner av Montferrat, og den ungen keiseren Alexios II. Andronikos var da blitt enehersker i Bysants.¹⁰⁷ Choniates beskriver at det framsto som om unge Alexios var en undersått framfor hersker i sin tid som keiser.¹⁰⁸ Andronikos gjorde seg raskt upopulær i Bysants da vold og brutal maktutøvelse var de våpnene han gjerne brukte for å sikre makten.¹⁰⁹ Stabiliteten som hadde kommet med Alexios og som ble videreført av John II og Manuel var i ferd med å renne bort. Sprekkene i Bysants hadde begynt å komme til syne. På den annen side hadde Andronikos et lovende program for administrativ reform som

---

¹⁰⁰ Holmes, «Political-Historical Survey, 800-1204,» 276

¹⁰¹ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 127

¹⁰² Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 127

¹⁰³ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 153

¹⁰⁴ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 660

¹⁰⁵ Norwich, *Bysants Historie*, overs. Lie, 306

¹⁰⁶ Magdalino, «The Empire of The Komnenoi,» 649

¹⁰⁷ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 649

¹⁰⁸ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 153

¹⁰⁹ Norwich, *Bysants Historie*, overs. Lie, 307

kunne ha fått en positiv virkning for riket, men Andronikos brutalitet skapte fiender på alle kanter, både eksternt og internt.¹¹⁰ Der hvor de tidligere Komnenos keiserne hadde hatt trygghet i familien og makten som var plassert rundt keiserembetet brøt Andronikos med dette med hvordan han kom til makten, og han kunne da heller ikke nyte godene som fulgte med det.

I 1185 invaderte William II av Sicilia Bysants ved dagens Albania, og tok raskt Thessaloníki også, men med isolasjonspolitikken til Andronikos stod Bysants alene. Til tross for dette hevder Magdalino at han kunne ha lyktes med å motstå sisilianerne slik han hadde lyktes med å slå ned på sine interne fiender og deres konspirasjoner hadde det ikke vært for et uventet folkeopprør som overrumplet Andronikos og til slutt førte til hans død.¹¹¹ Isak II Angelos ble utpekt som ny keiser, og ble ifølge Choniates sett på som en utsending fra Gud.¹¹² Han overtok Bysants under den sisilianske invasjonen hvor Sicilia erobret Tessaloniki og Amfipolis.¹¹³ Med en nyvunnet motivasjonen som kom med frafallelsen av Andronikos sitt brutale styre og med utnevnelsen av Isak II slo Bysants tilbake og lyktes med å forsvare sine grenser mot Sicilia.¹¹⁴ Når Andronikos valgte å ikke kjempe for Alexios II fikk man et vendepunkt for Komnenosfamilien hvor man ikke lenger samlet seg rundt et felles bestemt overhode. Man vendte seg mot hverandre innad i familien og de aristokratiske familiene ble mer opptatt om å konkurrere selv for makten enn å stå sammen i solidaritet mot eksterne trusler. Andronikos sitt harde styre bidro også til å fremmedgjøre potensielle partnere som igjen svekket rikets evne til å forsvare seg.

Overgangen fra Andronikos til Isak II sitt styre bar preg av måten tilfældighetene hadde ført ham til makten og propagandaen rundt hans styre som guddommelig.¹¹⁵ Forestillingen om hans guddommelige rett på tronen var det ikke alle som delte. I løpet av hans regjeringstid måtte han håndtere minst 17 forskjellige opprør, og dette fikk konsekvenser for hvor effektivt han skulle kunne styre.¹¹⁶ I 1186 gjorde Bulgaria opprør for å vinne selvstyre,¹¹⁷ og dette spørsmålet forstyrret både Isak og de neste keiserne i tiden framover, med en selverklært Bulgarsk rike på Balkan. Isolert fra vesten og uten allianser i

---

¹¹⁰ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 660

¹¹¹ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 660

¹¹² Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 197

¹¹³ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 197

¹¹⁴ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 661

¹¹⁵ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 661

¹¹⁶ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 661

¹¹⁷ Choniates, *O City of Byzantium*, 205

tillegg til indre uro stod nok Bysants ganske utsatt til under Isak II. Magdalino påpeker derimot at Isak II ikke var sterkt imot vesten, og at det da var merkelig at Isak ikke tok større avstand fra Andronikos og hans styre som et tyrannisk avvik fra hvordan Bysants skulle styres.¹¹⁸ Han vant mye gunst fra folket på å være keiseren som tok over etter hardt styre, men valgte å spille på den guddommelige retten til tronen framfor å vise hvordan han kunne styre Bysants bedre enn de mange andre som var uenig. I 1195 fikk Isaks II bror støtte fra medlemmer fra fem ledende Komnenos familier til å styrte Isak II, og kort tid etter flyktet Isak sin sønn, Alexios til Venezia.¹¹⁹ Choniates skriver om dette forræderiet slikt: «He was deprived of sight by those whom he had imagined led him by the hand as though they were his own eyes, for what could be closer and more trustworthy than a brother, and he beloved?»¹²⁰ Det ble også uttrykt tvil rundt tillitten man kunne ha til den nye keiseren – «If the brother's not safe, then what man is?».¹²¹

Alexios III Angelos tok dermed over tronen etter sin bror, Isak II. Choniates skriver at ved å fjerne sin bror fra tronen så styrtet Alexios seg selv uten å innse det.¹²² Og selv uten implikasjonene som skulle følge med avsettelsen av Isak II skulle den nærmeste tiden vise seg å være utfordrende for Bysants. Kort tid etter han inntok tronen prøvde den nye keiseren, slik som Isak før han, å få fred med den selvoppnevnte bulgarske staten, men mislykkes ifølge Choniates fordi bulgarerne sitt forslag var for ydmykende for Bysants å godta.¹²³ Etter mislykkede fredsforhandlinger angrep og plyndret bulgarerne området rundt Serrai, utenfor Thessaloníki.¹²⁴ I et forsøk på å forebygge bulgarske angrep på Bysants plasserte Alexios sin svigersønn, Isak, med en betydelig styrke, men oppnådde ikke stort mer enn å miste svigersønnen til bulgarerne.¹²⁵ Foruten om bulgarerne i nord var territoriene i øst utsatt mot tyrkerne. Alexios mente det ikke var noe å tjene på et vennskap med den tyrkiske herskeren av Ankara da de etter hans mening ikke kunne true Bysants. Han var heller ikke villige til å betale summen tyrkerne krevde for å bevare freden.¹²⁶ Bare halv annet år senere, desember 1196, var byen Dadibra tapt i Lilleasia og Alexios betalte dermed gledelig for å holde fred med dem slik at han raskt kunne gå videre fra ydmykelsen av nederlag.¹²⁷ Nederlagene for

---

¹¹⁸ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 649

¹¹⁹ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 662

¹²⁰ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 249

¹²¹ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 249

¹²² Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 249

¹²³ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 255

¹²⁴ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 255

¹²⁵ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 256

¹²⁶ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 260

¹²⁷ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 261

keiseren tok ikke slutt der heller. I 1202 ble initiert på forespørsel av Isak II sin sønn, Alexios, at det fjerde korstog skulle passere gjennom Bysants for å gjeninnsette Isak II og Alexios IV til tronen. Kong Fillips av Tyskland og Alexios' IV utsendinger adresserte forsamlingen i Zara for å overtale dem til å støtte dem i å innsette Alexios til den bysantiske tronen:

And first, if God grant you to restore him to his inheritance, he will place the whole empire of Roumania in obedience to Rome, from which it has long been separated. Further, he know that you have spent of your substance and that you are poor, and he will give you 200,000 marks of silver, and food for those of the host, both small and great. And he, of his own person will go with you into the land of Babylon, or, if you hold that that will be better, send thither 10,000 men, at his own charges. And this service he will perform for one year. And all the days of his life he will maintain, at his own charges, five hundred knights in the land overseas to guard that land.¹²⁸

Med disse lovnadene fra Alexios kom det fjerdekorstoget til Bysants og Konstantinopel. Choniates beskriver på den annen side lovnadene til Alexios som umulig å oppfylle.¹²⁹ Den sittende keiseren ble gitt informasjon over en lengre periode over det som ble planlagt og hva som kunne komme, men valgte likevel å ikke reagere på denne informasjonen.¹³⁰ Først når korsfarerne med Alexios IV nådde Konstantinopels murer dro keiseren ut i kamp med troppene sine, men han returnerte ydmyket tilbake igjen uten å oppnå mer enn å forsterke korsfarernes moral.¹³¹ Keiseren så etter dette ingen seier i sikte, og med åtte år, tre måneder og ti dager ved tronen flykter han, og Isak II returnerte til keiserembetet juli 1203.

Kort tid senere ble Alexios IV ble satt inn som medkeiser etter at Isak sverget å oppfylle lovnadene gitt til korsfarerne.¹³² I et forsøk på å betale korsfarerne ble hellige ikoner og gjenstander fra templer brent om til både sølv og gull. «Because money was lacking, he raided the sacred temples.»¹³³ Dette var ikke nok til å innfri det korsfarerne hadde blitt lovet, og når da korsfarerne innså at de ikke ville få det de ble lovet for deres deltagelse og seier valgte de å plyndre Konstantinopel for dens rikdom.¹³⁴ De to keiserne gjorde lite for å forsvare byen og dens rikdommer mot korsfarerne da de fortsatt stod i gjeld til dem, og byens

---

¹²⁸ De Villehardouin, *Memoirs or Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, trans. Frank T. Marzials, (London: J.M. Dent, 1908), 23

¹²⁹ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 296

¹³⁰ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 296

¹³¹ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 299

¹³² Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 299-301

¹³³ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 302

¹³⁴ Holmes, «Historical-Political Survey, 800-1204,» 276

innbyggere sto alene for byens forsvar.¹³⁵ Dette skapte en økende misnøye for keiserne i byen og Alexios V Doukas avsatte og drepte Alexios IV (Isak II hadde allerede gått bort) i et folkeopprør i 1204.¹³⁶ Den nyinnsatte keiseren sto fast bestemt på å drive korsfarerne ut. I et hastig forsøk på å stå imot latinerne byens forsvar forsterket og ved å selv ta sverd i hånd ble også moralen vekket hos troppene.¹³⁷ Til tross for det gikk forsvaret av byen tapt i april 1204, Alexios flyktet, og Konstantinopel var nå under latinsk okkupasjon.¹³⁸ De nye okkupantene tok fritt for seg byen rikdommer og tok alt de kunne ta av verdi ifølge Choniates.¹³⁹ I etterkant av Konstantinopels fall til latinerne ble det etablert tre følgestater fra riket, keiserriket Nikea, despotatet Epirus og Trapezunt-riket.¹⁴⁰

Den korte perioden mellom fra Manuels bortgang til 1204 fikk stor påvirkning for det bysantiske forfall, da særlig med utenrikspolitikken som ble ført, statskuppet mellom Isak II og Alexios III, plyndringen av Konstantinopel og det fjerde korstoget som avgjørende elementet. Keiserens styre var like vellykkede som deres styre var langvarig. Fra Alexios II som i praksis aldri fikk utøve sitt embete til Alexios V som ikke satt på tronen lengre enn noen få måneder skjøv Bysants seg nærmere og nærmere katastrofe. Andronikos markerte starten på isolasjonspolitikken, som preget denne perioden, med sitt brutale styre som ikke hjalp med deres forhold til den latinske vesten. Dette ble ført videre med senere keisere som da ikke forsøkte å bygge forhold til den latinske vesten. Magdalino skriver på sin side at isoleringspolitikken i Bysants kunne potensielt sett ha fungert og at Bysants kunne ha overlevd som en nøytral regional makt hvis det ikke hadde vært for det fjerde korstoget.¹⁴¹ Men når keiserne ikke hadde noe godt forholdt til latinerne var det lite som sto i veien for korsfarerne i å utnytte den politiske spliden mellom Alexios IV og Alexios III. Gjenstående stod et splittet rike, tømt for dens verdier og rikdom. Julius Norwich i *Bysants Historie* omtaler Angelos familien som den verste familien som noensinne regjerte over Bysants.¹⁴²

---

¹³⁵ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 307

¹³⁶ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 308-309

¹³⁷ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 311

¹³⁸ De Villehardouin, *Memoirs or Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*, trans. Frank T. Marzials, 65

¹³⁹ Choniates, *O City of Byzantium*, overs. Magoulias, 357

¹⁴⁰ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 661

¹⁴¹ Magdalino, «The Empire of the Komnenoi,» 649

¹⁴² Norwich, *Bysants Historie*, overs. Lie, 309

Konklusjon

I perioden 1025 til 1204 opplevde Bysants flere destabiliserende elementer i form av indre konflikter om makten, politiske endringer og reformer, militære nederlag, og borgerkrig. Riket hadde sterke statlige strukturer som sikret både skatteinntekter og en stående hær hvor administrativt ansvar var delegert utover slik at riket ikke opplevde betydelige virkninger av mange korte regjeringstider i tiden etter Basil II. Flere av keiserne unyttet også sin posisjon som keiser for å nyte en luksuriøs tilværelse framfor å fokusere på deres rolle og ansvar overfor riket og dets befolkning. Dette fikk for så vidt også få alvorlige konsekvenser på grunn av overnevnte statlige strukturer, men med reformforsøket til Konstantin IX endres dette. Konstantin sin reform var i stor grad et destabiliserende element da den forsøkte å kutte i det militære etablissementet til tross for mye motstand og forsøket resulterte i et militært forfall i Bysants, to større opprør tilknyttet reformen, og en kollaps av rikets defensive strukturer på lengre sikt. I 1071 led Bysants et stort nederlag i Manzikert som ikke bare kostet dem militært, men som også utløste en påfølgende borgerkrig som ble utnyttet av eksterne fiender. Fra 1071 til 1081 fikk man da en turbulent periode med politisk ustabilitet og tap av store landområder. Med Komnenos dynastiet fra 1081 ble Bysants revitalisert, men på den andre siden brakte de mange reformene av Alexios med seg en kortsiktig stabilitet på bekostning av rikets langsiktige utvikling. Gjennom å sementere all makten rundt sin egen familie og sentralisere riket rundt Konstantinopel ble det et enormt maktvakuum i Bysants da familien ikke lenger greide å holde på makten. Komnenosdynastiet åpnet også riket opp for det latinske vest gjennom blant annet det første korstoget som skulle sikre Bysants sine gamle territorier i Lilleasia. De påfølgende keiserne etter Manuel Komnenos hadde slikt sett ikke de beste forutsetningene for å lykkes, men i stor grad gjorde de selv vondt verre. Manuel sønn Alexios II fikk i realiteten aldri kontroll over riket, og ved Andronikos overtakelse brøt man med Komnenossystemet som hadde hjulpet å sikre et stabilt rike. Andronikos satt også kursen for en isolasjonspolitik som verken Isak II eller Alexios III prøvde å forbedre. Vondt ble til verre med statskupp mellom brødrene Isak II og Alexios III som til slutt kulminerte i det fjerde korstoget på døren for å gjeninnsette Isak II og hans sønn Alexios IV. Konstantin IX reformforsøk, nederlaget i Manzikert i 1071, Alexios' I reformer, Andronikos brudd med Komnenosystemet og statskuppet til Alexios III skiller seg ut som hendelsene som i størst grad destabiliserte Bysants i denne perioden. Det fjerde korstoget blir slikt sett høydepunktet for det bysantinske forfall og ustabiliteten i perioden.

Litteraturliste

Primærkilder

Choniates, Niketas. *O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*. Oversatt av Harry J. Magoulias, Detroit: Wayne State University Press, 1984. ([PDF](#)) [O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates. Ttranslated by Harry J. Magoulias \(1984\).pdf | Maythem salman - Academia.edu](#)

Kommenos, Anna. *The Alexiad*. Oversatt av Dawes Elisabeth, A, London: Routledge 1928. [Internet History Sourcebooks \(fordham.edu\)](#)

Psellus, Michael. *Chronographia*. Oversatt av E.R.A. Sewter, New Haven: Yale University Press, 1953 [Internet History Sourcebooks \(fordham.edu\)](#)

Skylitzes, John. *A Synopsis of Byzantine History, 811-1057*. Oversatt av John Wortley, Cambridge: Cambridge University Press, 2010. doi:10.1017/CBO9780511779657. [Full details and actions for A synopsis of Byzantine history, 811-1057 \(vlebooks.com\)](#)

De Villehardouin, Geoffrey. *Memoirs or Chronicle of The Fourth Crusade and The Conquest of Constantinople*. Oversatt av Frank T. Marzials, London: J.M. Dent, 1908 [Internet History Sourcebooks \(fordham.edu\)](#)

Sekundærkilder

Angold, Michael. «Belle Epoque or Crisis? (1025-1118)». I *The Cambridge History of the Byzantine Empire c.500–1492*, redigert av Jonathan Shepard, Cambridge: Cambridge University Press, 2009. doi:10.1017/CHOL9780521832311

Cheyne, Jean-Claude. «Bureaucracy and Aristocracies». ». I *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, redigert av Elisabeth Jeffreys, John Haldon og Robin Cormack, Oxford: Oxford University Press, 2008.

Haldon, John. «Structures and Administration». ». I *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, redigert av Elisabeth Jeffreys, John Haldon og Robin Cormack, Oxford: Oxford University Press, 2008.

Haldon, John. «The Army». I *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, redigert av Elisabeth Jeffreys, John Haldon og Robin Cormack, Oxford: Oxford University Press, 2008.

Holmes, Catherine. «Political-Historical Survey, 800-1204». I *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, redigert av Elisabeth Jeffreys, John Haldon og Robin Cormack, Oxford: Oxford University Press, 2008.

Kaldellis, Anthony. *The Byzantine Republic: People and Power in New Rome*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2015.

Magdalino, Paul. «The Empire of the Komnenoi (1118-1204)». I *The Cambridge History of the Byzantine Empire c.500–1492*, redigert av Jonathan Shepard, Cambridge: Cambridge University Press, 2009. doi:10.1017/CHOL9780521832311

Melve, Leidulf. *Globahistoriografi: Historie og historieskriving fra dei eldste tide til i dag*. Oslo: Dreyer, 2015.

Norwich, Julius. *Bysants Historie*. Oversatt av Kåre A. Lie, Oslo: Pax, 1997.

Prasad, Prerona. «Splendor, Vigour, and Legitimacy». I *The Emperor in the Byzantine World*, redigert av Shaun Tougher. London; New York: Routledge, 2019.